

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра прикладної психології

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

Дизайн та планування наукового дослідження з психології

Рівень вищої освіти: третій освітньо-науковий рівень

Галузь знань: 05 соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 053 психологія

Освітньо-наукова програма підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти

Вид дисципліни: обов'язкова

Факультет **психології**

Силабус розроблений відповідно до робочої програми, рекомендованої до затвердження вченою радою факультету психології "26" червня 2019 року, протокол № 7

РОЗРОБНИК СИЛАБУСУ:

Кряж І.В. д.психол.н., доц., зав. каф. прикладної психології факультету психології

2019 / 2020 навчальний рік

1. Дані про викладача, що викладає дисципліну

Прізвище, ім'я по батькові викладача	Кряж Ірина Володимирівна
Контактний тел.	+38 057 7075170, +38057 7075067
E-mail:	ikryazh@karazin.ua
Графік індивідуальних занять	За розкладом
Консультації	Вівторок 15.05 – 16.05. Ауд.404

2. Анотація дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни проектування, планування та організація психологічного дослідження. Розглядаються методологічні основи дослідницької діяльності в галузі психології, основні етапи психологічного дослідження і критерії оцінки наукових досліджень. Обговорюється використання методів багатомірного аналізу у психологічних дослідженнях, етичні проблеми, пов'язані з проведенням психологічних досліджень. Окрема увага приділяється структуруванню роботи здобувачів над власним дисертаційним дослідженням.

Навчальна дисципліна належить до *вибіркових* дисциплін.

3. Опис навчальної дисципліни

3.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Дизайн та планування наукового дослідження з психології» є підготовка здобувачів до організації та реалізації власного дисертаційного дослідження, яка передбачає розвиток наукових уявлень про методологічні основи дослідницької діяльності, знання основних етапів психологічного дослідження і критеріїв оцінки наукових досліджень, структурування роботи здобувачів над власним дисертаційним дослідженням.

3.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Психологія здоров'я» є розуміння методологічних основ дослідницької діяльності, основних етапів психологічного дослідження і критеріїв оцінки наукових досліджень; структурування роботи здобувачів над власним дисертаційним дослідженням.

3.3. Кількість кредитів – 3.

3.4. Загальна кількість годин – 90.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
6 год.	2 год.
Практичні, семінарські заняття	
12 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
72	84
Індивідуальні завдання	
Не передбачені	Не передбачені

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми, здобувачі вищої освіти мають досягти таких результатів навчання:

- Науково обґрунтовувати вибір методів та засобів організації та проведення психологічного дослідження.
- Володіти сучасними концептуальними знаннями в галузі психології та бути здатним застосовувати їх до професійної діяльності.
- Знати існуючі методи та методика досліджень та вміти адаптувати їх для розв'язання наукових завдань при проведенні дисертаційних досліджень.
- Визначити об'єкт, предмет досліджень, використовуючи гносеологічні підходи до розв'язання проблем психологічної науки й практики.
- Описувати закономірності, тенденції, моделі, виявлені в процесі реалізації психологічних досліджень.
- Уміти створювати та впроваджувати інноваційно-дослідницькі проекти.
- Використовувати техніки статистичного аналізу багатомірних даних для перевірки теоретичних моделей та гіпотез дослідження.
- Розробити оригінальні психологічні процедури на основі врахування сучасного стану наукових знань та особистих дослідницьких навичок і досвіду.
- Використовувати сучасні джерела наукової інформації з досліджуваної наукової проблеми.
- Дотримуватись етичних норм, враховувати авторське право та діяти відповідно норм академічної доброчесності при проведенні наукових досліджень.
- Критично оцінювати здобутки, бачити обмеження та визначати перспективи наукової роботи.

4. Теми навчальної дисципліни

Тема 1. Теоретичне обґрунтування дослідження.

Вимоги до дисертаційних досліджень рівня доктора філософії. Вибір дослідницької проблеми, її конкретизація в контексті певних теоретичних концепцій / підходів. Співвідношення проблеми дослідження та дослідницьких гіпотез. Критерії якості гіпотез. Види гіпотез за способом їх перевірки. Формулювання гіпотез. Визначення об'єкта та предмета дослідження. Стратегії пошуку літературних джерел, критерії оцінки джерел. Аналітичні та мета-аналітичні огляди. Структурування наукових оглядів, критерії якості теоретичних робіт.

Тема 2. Проектування наукового дослідження

Джерела психологічних даних. Поняття змінної, спостереження (case), латентного конструкту і його операціоналізації. Види змінних по відношенню до гіпотез. Загальне уявлення про основні методи збору даних в психології і їх різновидах: спостереження, бесіда (інтерв'ю і фокус-групи), анкетування, архівний метод, вимірювання. Вибірки. Поняття вибірки і генеральної сукупності. Характеристики розподілу даних. Загальні вимоги до розміру вибірок. Репрезентативність вибірки та ефект вибірки (sampling bias). Стратегії формування виборок: випадковий відбір, стратифікований відбір, кластерний відбір, змішані стратегії, методи «снігової кулі», зручні вибірки (convenience sample), само-відбор. Особливості добровольців. Використання засобів он-лайн діагностування, корисні ресурси для проведення досліджень. Дослідження в соціальних мережах: можливості та обмеження, проблеми репрезентативності,.

Тема 3. Вимірювання психологічних конструктів

Теорії вимірювань в психології. Критерії якості вимірювань: надійність, валідність, достовірність. Принципи вибору вимірювальних інструментів. Види валідності вимірювання (змістовна, структурна, зовнішня) і способи їх обґрунтування. Психометричні підходи: класична тестова теорія і її обмеження, сучасні альтернативи. Етапи розробки і/або адаптації психометричного інструменту: планування дослідження.

Тема 4. Вибір дизайну дослідження

Види дизайнів досліджень в психології, їх можливості і обмеження. Відповідність дизайну проблемі дослідження. Типові дизайни кількісних досліджень: експериментальні, квазіекспериментальні, кореляційні дослідження. Якісні і змішані дизайни. Обмеження різних дизайнів досліджень: загрози валідності і типові альтернативні пояснення.

Тема 5. Використання методів багатомірного аналізу у психологічних дослідженнях

Дисперсійний аналіз: види, гіпотези, що перевіряються, вимоги до даних, інтерпретація графіків середніх. Плани кореляційних досліджень: міжгрупові, внутрішньогрупові. Аналіз кореляційних матриць. Поняття загальної дисперсії змінних, коефіцієнт детермінації. Зв'язок коефіцієнта лінійної регресії і коефіцієнта кореляції. Види зв'язків 3 і більше змінних: попарна кореляція, подвійна регресія, медіація, модерація. Регресивні моделі. Множинна регресія: завдання, види (проста, покрокова, ієрархічна), допущення, перевірка гіпотез про медіацію.

Моделі для латентних змінних. Експлораторний факторний аналіз: завдання, допущення, основні кроки, критерії виділення факторів, інтерпретація результатів. Аналіз надійності. Загальне уявлення про кластерний аналіз, багатовимірне шкалювання, дискримінантний аналіз. Робота в програмах SPSS та Statistica.

Тема 6. Етичні проблеми психологічних досліджень.

Етичні принципи роботи з респондентами і засоби їх реалізації в наукових дослідженнях: процедури інформованої згоди, дебрифінг, забезпечення конфіденціальності. Етичні стандарти в психодіагностиці. Етичні стандарти наукових досліджень і наукових публікацій і види їх порушень: плагіат, самоплагіат (подвійна публікація), виборча публікація, фабрикація даних, порушення чужих авторських прав, приховання справжнього авторства. Етичні стандарти Американської психологічної асоціації.

5. Схема навчальної дисципліни

За робочою програмою навчальної дисципліни «Дизайн та планування наукового дослідження з психології» запланований такий розподіл часу:

Назви розділів і тем	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	Σ	у тому числі			Σ	у тому числі		
		л	п	с.р.		л	п	с.р.
1	2	3	4	7	8	9	10	13
Тема 1. Теоретичне обґрунтування дослідження	15	1/ 1тиждень	2/ 2тиждень	12	14			14
Тема 2. Проектування наукового дослідження	15	1/ 1тиждень	2/ 3тиждень	12	15		2	14
Тема 3. Вимірювання психологічних конструктів	15	1/ 4тиждень	2/ 5тиждень	12	16	1		14
Тема 4. Вибір дизайну дослідження	15	1/ 4тиждень	2/ 6тиждень	12	15	1		14
Тема 5. Використання методів багатомірного аналізу у психологічних дослідженнях	15	1/ 7тиждень	2/ 8тиждень	12	15		2	14
Тема 6. Етичні проблеми психологічних досліджень	15	1/ 7тиждень	2/ 9тиждень	12	15			14
	90	6	12	72	90	2	4	84

Форма проведення занять – проблемна, інтерактивна, науковий діалог з теми заняття. Здобувач готується до кожного заняття (опрацьовує літературу, складає словник основних термінів, формулює проблемні питання – не менш трьох за кожною темою). До тем, винесених на обговорення, додаються конспекти лекцій.

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Теоретичне обґрунтування дослідження	2	2
2.	Проектування наукового дослідження	2	
3.	Вимірювання психологічних конструктів	2	
4.	Вибір дизайну дослідження	2	2
5.	Використання методів багатомірного аналізу у психологічних дослідженнях	2	
6.	Етичні проблеми психологічних досліджень	2	
Разом		12	4

6. Завдання для самостійної роботи та показники академічної активності здобувачів вищої освіти

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		Ден.ф.	Заоч.ф.
1.	Опрацювання літератури за темою: Теоретичне обґрунтування дослідження. Підготовка до практичного заняття: аналіз своєї дослідницької пропозиції: конкретизація проблеми дослідження, формулювання гіпотез(и) та оцінка їх якості.	7	8
2.	Опрацювання літератури за темою: Проектування наукового дослідження. Письмова робота: визначення основних конструктів за проблемою свого дослідження, їх співставлення.	7	8
3.	Опрацювання літератури за темою: Вимірювання психологічних конструктів. Підготовка до практичного заняття: Розробка шкали для вимірювання обраного конструкта (з 10 пунктів), запропонувати план психометричної перевірки, підготовка Google-форми.	7	8
4.	Опрацювання літератури за темою: Вибір дизайну дослідження. Підготовка до практичного заняття: Уточнення та визначення виду дизайну, поданого у дослідницькій пропозиції, оцінка його придатності для перевірки гіпотез дослідження.	7	8
5.	Опрацювання літератури за темою: Використання методів багатомірного аналізу у психологічних дослідженнях. Підготовка до практичного заняття: Вибір методів багатомірного аналізу, релевантних гіпотезі дослідження, його обґрунтування	7	8
6.	Опрацювання літератури за темою: Етичні проблеми психологічних досліджень. Підготовка до практичного заняття: Підготовка тексту інформованої згоди, внесення її до Google-форми.	7	8
7.	Підготовка проєкту дисертаційного дослідження	20	22
	Підготовка до іспиту	10	14
	Разом	72	84

До уваги беруться такі показники академічної активності та додаткових освітніх досягнень здобувачів:

- Якість виконання завдань до практичних занять (див.табл.), відповіді на питання під час заняття;
- Підготовка проєкту дисертаційного дослідження.

7. Вимоги викладача

До кожного індивідуального заняття здобувач має опрацювати основну рекомендовану літературу (сформулювати не менш двох проблемних питань для

обговорення за темою). Вітається самостійний пошук та використання інших джерел з альтернативними поглядами на ті чи інші питання задля різнобічного вивчення питань з організації дослідження.

Здобувач має працювати над власним розвитком та вдосконаленням, визначати свої професійні можливості та виявляти прагнення до підвищення професійної кваліфікації; дотримуватися норм професійної етики, міжкультурної толерантності, професійних цінностей.

8. Методи контролю

Для здійснення проміжного контролю використовуються методи усного опитування, доповіді аспірантів про виконані завдання та їх обговорення, аналіз проєктів дисертаційних досліджень.

Для підсумкового контролю передбачено складання іспиту у письмовій формі в межах програмних питань курсу.

9. Схема нарахування балів

Таблиця розподілу балів за видами роботи

№	Форма роботи	Максимальна кількість балів
1	Підсумкова робота (іспит)	40 балів
2	Робота на практичних заняттях	36 (6 балів x 6)
3	Підготовка проєкту дисертаційного дослідження	24 бали
	Σ	100 балів

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

Критерії оцінювання навчальних здобутків студентів

Протягом навчального семестру здобувач може набрати 100 балів.

Іспит (денна та заочна форми) – 40 балів. Екзаменаційне завдання містить 40 закритих питань. Кожна вірна відповідь оцінюється в 1 бал.

Підготовка проєкту дисертаційного дослідження - до 24 балів.

Критерії оцінювання

Максимальна кількість балів (Σ24)	Критерії оцінювання дослідницького проєкту
1	Назва відображає предмет дослідження
3	Розкриття суті проблеми
3	Теоретичне обґрунтування проблеми
3	Формулювання гіпотез(и) дослідження
2	Формулювання мети
2	Відповідність завдань меті дослідження
5	Коректність підбору психодіагностичних методик
8	Опис програми дослідження (вибірка, етапи, обґрунтування вибору методів статистичного аналізу)
3	Розкриття обмежень дослідження

2	Розкриття перспектив дослідження
3	Якість оформлення роботи

Аудиторна робота на практичних заняттях оцінюється:

Для денної форми – від 1 до 6 балів за заняття. З них: 3 бали – за виступ с результатами виконання самостійної роботи, 3 бали – за роботу на практичному занятті (участь в науковій дискусії, виконання завдань, обговорення кейсів)

Для заочної форми – від 1 до 6 балів за кожне питання, винесене на обговорення.

Політика, пов'язана з відвідуванням занять та виконанням завдань

Здобувач має відвідувати всі індивідуальні заняття. У випадку, якщо здобувач не може бути присутній за поважною причиною (обов'язковим є документальне підтвердження), потрібно попередити викладача одразу, як здобувачу стає відомо про таку причину. У цьому випадку викладач визначає іншу дату для проведення заняття. Якщо здобувач пропускає заняття без поважної причини, він не має можливості відпрацювати пропуск.

Під час занять мобільні телефони мають бути відключеними. Якщо ви чекаєте на дзвінок, пов'язаний з невідкладним питанням, повідомите про це викладача.

Обов'язковою умовою отримання допуску до іспиту є надання проєкту (або публікації) та файлу з підготовленою здобувачем презентацією.

Академічна доброчесність

Очікується, що здобувачі будуть діяти відповідно до політики ХНУ імені В.Н.Каразіна щодо академічної доброчесності. Це означає, що роботи, які ви надаєте, виконані особисто вами. Будь ласка, пам'ятайте, що обман, брехня або плагіат у будь-якому вигляді є неприпустимою та непробачною поведінкою.

Оцінка навчального курсу здобувачем

Викладач буде вдячний, якщо здобувач надасть відгук щодо якості навчання та висловіть свої пропозиції щодо покращення змісту курсу та форм роботи.

10. Рекомендована література

Основна література

1. Берри Дж., Корнилова Т.В., Смирнов С.Д. Методологические основы психологии. СПб: Питер, 2006. 320 с.
2. Бусыгина Н.П. Качественные и количественные методы исследований в психологии. М.: Юрайт, 2015
3. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология. СПб: Питер, 2000. 320 с.
4. Зарядов И.С. Введение в статистический пакет R. Ч.1. М., 2010.
5. Корнилова Т.В., Смирнов С.Д. Методологические основы психологии. СПб: Питер, 2006. 320 с.
6. Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях. М.: Прогресс, 1980
7. Методика та організація наукових досліджень : Навч. посіб. / С. Е. Вайнський, Т. І. Щербак. – Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016
8. Publication manual of the American Psychological Association. 6th Ed. Washington, DC: APA, 2010.

Допоміжна література:

1. Боровиков В.П. Популярное введение в программу “Statistica”. М., 2001.
2. Дизайн исследования. Уч.пособие / Автор-составитель Г.Ф. Биктагирова. – Казань: Отечество, 2017. - 116с.
3. Любякин А. А. Планирование психологического исследования. Уч.-метод.пособие. Екатеринбург, 2014.
4. Наследов А.Д. SPSS: Компьютерный анализ данных в психологии и социальных науках. – СПб.: Питер, 2005. – 416 с.

5. Морощкина Н. В., Гершкович В. А. Типология эмпирических исследований в психологии // Вестник СПбГУ. Сер. 16. 2016. Вып. 1. – С. 80-99.
6. Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии. СПб., 2007
7. Факторный, дискриминантный и кластерный анализ: Пер. с англ./ Дж.-О. Ким, Ч. У. Мьюллер, У. Р. Клекка и др. – М.: Финансы и статистика, 1989. – 215 с.
8. Baron, R.M. & Kenny, D.A. The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. Journal of Personality and Social Psychology, 1986, 51(6), 1173-1182

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

<https://kubsau.ru/upload/iblock/40f/40f35535e069a955ca6fc10d13d484b7.pdf>

<http://statosphere.ru/books-arch/statistica-books/85-halafyan.html> (посібник)

Електронний підручник зі статистики: www.statsoft.ru/home/textbook (описова статистика, кореляційний, регресійний, дисперсійний, кластерний, факторний аналіз)

<http://www.statosphere.ru/blog/115-stat-regress.html> (регресійний аналіз)

<http://www.myshared.ru/slide/764056/> (презентація, регресійний аналіз)

https://www.youtube.com/watch?v=Wt1wdYWs_i0 (лекція, дисперсійний аналіз)

<https://www.youtube.com/watch?v=NO9AW9-axBI> (лекція, факторний аналіз)

https://www.youtube.com/watch?v=8_07zGHvEUM (лекція, факторний аналіз)

<https://www.youtube.com/watch?v=Dbp8Jqoj0DQ> (лекція, кластерний аналіз)

http://www.statcats.ru/p/blog-page_29.html (описова статистика, кореляційний аналіз, дисперсійний аналіз, факторний аналіз, просте наочне пояснення складних питань)

http://www.slideshare.net/julleko/ss-52773288?qid=958a7eb9-7fbd-4eb2-b196-c068e7794f38&v=&b=&from_search=10

<http://statistica.ru/local-portals/data-mining/>

<http://pubhealth.spb.ru/SASDIST/MLR.htm> (множинна регресія)

Питання для підготовки до іспиту

1. Критерії якості гіпотез.
2. Стратегії пошуку літературних джерел, критерії оцінки джерел.
3. Критерії якості теоретичних робіт.
4. Визначення об'єкта та предмета дослідження.
5. Латентний конструкт і його операціоналізація.
6. Основні методи збору даних в психології і їх різновиди.
7. Поняття вибірки і генеральної сукупності.
8. Джерела психологічних даних: можливості та обмеження.
9. Характеристики розподілу даних.
10. Стратегії формування виборок.
11. Дослідження в соціальних мережах: можливості та обмеження, проблеми репрезентативності.
12. Теорії вимірювань в психології.
13. Критерії якості вимірювань: надійність, валідність, достовірність.
14. Види валідності вимірювання.
15. Етапи розробки і/або адаптації психометричного інструменту.
16. Види дизайнів досліджень в психології, їх можливості і обмеження.
17. Типові дизайни кількісних досліджень.
18. Якісні і змішані дизайни.
19. Обмеження різних дизайнів досліджень.
20. Дисперсійний аналіз: види, гіпотези, що перевіряються, вимоги до даних, основні етапи виконання.
21. Аналіз кореляційних матриць.
22. Поняття загальної дисперсії змінних, коефіцієнт детермінації.
23. Регресійні моделі.
24. Множинна регресія: завдання, види (проста, покрокова, ієрархічна).
25. Основні етапи регресійного аналізу даних.
26. Моделі для латентних змінних.
27. Експлораторний факторний аналіз: завдання, допущення, основні кроки, критерії виділення факторів, інтерпретація результатів.
28. Аналіз надійності тесту.
29. Завдання та методи кластерного аналізу.
30. Етичні принципи роботи з респондентами.
31. Процедури інформованої згоди, дебрифінг, забезпечення конфіденціальності.
32. Етичні стандарти в психодіагностиці.
33. Етичні стандарти наукових досліджень і наукових публікацій.